

Izdaja
uprava „Slov. narod.
gledališča“.

Ureja
dr. Pavel Strmšek
v Mariboru.

ZRNJE

Štev. 6.

Mariborski kulturni vestnik.

25. XI. 1920.

Radivoj Rehar:

Ob večeru.

Maribor, na Kalvariji.

Nad tiho daljo temna je perot
sprhutnila, ko splašen netopir,
čez vse nebo visoko s kraja v kraj...

Umrli je dan — a drugi vstal bo spet,
enak ko danes in živel naprej
prerojen in prenovljen vekomaj.

Le mi, ki nas je zmeril strogi čas
in v ozke nas verige je vkoval,
ne•vrnemo nikoli se nazaj.

Radivoj Rehar:

Zgodba.

V neskončnem hrepenenju duš samotnih
sva srečala na belih se poteh
in sanjala sva raj visok, omamen,
in nisva znala, da so sanje — greh.

Potem prišlo je jutro izpoznanja
vse grdo in vsakdanje — vest in kes,
in bila sva ko dva zločinca bedna
v temo pekla spodena iz nebes.

V neskončnem trepetanju duš zgubljenih
na temnih sva razstala se poteli,
in šla narazen sva dva vala trudna
in se razbila bolna ob čereh.

Dramatsko pesništvo.

O dramatiki vobče.

Pesništvo je zrcalo narodnega življenja in stremljenja. Pesniki nam tolmačijo dušo svojega naroda, v njihovih delih nahajamo cvet narodne duševne moči.

V pesništvu je neizčrpna izobraževalna moč, ki nas navaja k višjemu in čistejšemu duševnemu življenju. V okviru materinega jezika se krepeča tu narodni značaj, narodni duh, narodna volja. To panogo umetnosti gojiti je dolžnost vsakega naroda, ki si želi mesta med onimi, katere imenujejo izobražene in kulturne.

Izmed vseh pesniških vrst in oblik so dramatska dela najpodobnejša realnemu življenju. Tudi če dramo samo čitamo, se nam dozdeva, da je pesnik pomaknil dogodke iz življenja naši fantaziji mnogo bliže nego bi jo zamogel epski pesnik — seveda moramo imeti v misli dobro dramo, z realnimi, življenju podobnimi prizori.

Nujna potreba ni, da bi se vsako dramatsko delo moralo uprizarjati na odru. Nekatere drame se vobče ne dajo predstavljati — vsled nedostajanja tehničnih (kulisnih) pripomočkov. Vendar pa dosega dramatski spis šele ob uprizoritvi svoj višek — s pomočjo dobrih igralcev, ki vplivajo z živo besedo celo drugače in globlje nego knjiga. To je bilo dobro znano že starim Indom in Grkom.*

Epski pesnik sam dogodke pripoveduje, dramatik pa nam ne pripoveduje, temveč nam kaže in predočuje dejanje s pomočjo oseb, ki se gibljejo, ki delujejo in se razgovarjajo pred našimi očmi na odru. Na ta način hoče vplivati dramatik na naša čustva; njegova naloga je torej višja, nego je naloga epike, ki se omejuje na pripovedovanje in risanje zanimivih dogodkov. — Vendar je pa nekoliko sorodnosti med epiko in dramatiko: dogodki, dejanja so podlaga obema panogama. Epik nam razlaga, kako se je dejanje vršilo, toda često ga ni skrb, da bi se vprašal in nam pojasnil, čemu se je baš tako vršilo. Dramatik sega tudi v tem oziru globlje: poleg dogodkov nam kaže tudi vse nagibe, razloge in vzroke, da razumemo, zakaj se je dejanje tako vršilo in moralo tako vršiti. V dramah so pogrešeni prizori, kjer vidimo že dovršene dogodke, t. j. kjer slišimo iz razgovora, kako se je kaj vršilo, namesto pravega dramatskega načina, ki kaže dogodke v živih slikah očem in jih razvija v sedanosti pred nami. V drami hočemo živeti, čustvovati, gledati in poslušati neposredno: videti hočemo kraj, kjer se razvija dejanje, gledati hočemo ljudi, ki so zapleteni v dejanje, poslušati jih hočemo, kaj govore in kako se vedejo, kadar jih boža solnce in kadar jih stresa mraz življenja. Sočustvovati hočemo z nesrečnimi ljudmi, spoštovati in občudovati hočemo krepke junaške značaje, smejati se hočemo, kakor se smejejo vsi, ki so udeleženi ob komičnih prizorih v življenju. Jasno je, da je dramatika z liriko istotako v tesni zvezi.

* Prim. „Ljubljanski Zvon“ XIX., str. 292—293.

saj nam odpira dramatski pesnik srca nastopajočih oseb, da gledamo, poslušamo in čutimo njihove mi-li, izraz njihovih čutov, iz katerih se izvajajo takoj nato dejanja v naši prisotnosti. Toda dramatik nam odpira mišljenje in kaže občutke mnogih oseb sočasno in se ne omejuje na eno edino osebo, kakor lirik, ki vodi poslušalca ali čitatelja v globine svojega lastnega srca.

V kakem razmerju je dramatski pesnik k osebami, ki delujejo v njegovi drami?

Dramatik je najobjektivnejši umetnik, ki ne nastopa sam in ne razglša sam svojih lastnih misli in čutov, kakor lirik. Dramatik se skriva popolnoma v nevidljivem ozadju, za osebami svojega dejanja in niti ne polaga izrazov svojega čuvstvovanja nastopajočim osebami na jezik, temveč jih pušča, naj govorijo, delujejo in se kretajo po lastnem bistvu, po svojem značaju. Dramatskemu pesniku se je tako vživeti v osobine delujočih oseb, da vidi gledalec v njih samostojna bitja in neodvisne značaje, ki vplivajo in delujejo medsebojno po svojem prepričanju, po svojih nazorih in strasteh. Dramatski pesnik zatajuje samega sebe, skriva svoje lastne misli in se pogreza v dušah oseb v drami. Tej potrebi lastnosti dramatskih pesnikov pravimo dramatska objektivnost.

Tupatam opažamo zares, da je vložil dramatski pesnik lastne misli in ideje v kakšno osebo drame na jezik. Taki pojavi ne nasprotujejo zahtevi po pesniški objektivnosti, ako si je pesnik spretno izbral tako osebo, ki je po svojem značaju podobna njemu samemu in mu torej lahko služi kot nositeljica izbranih lepih idej.

Epika črpa svoje snovi iz dovršene preteklosti, lirika klije in se vzpenja iz sedanjosti, dramatika pa združuje v sebi preteklo in sedanjo dobo in sega še dalje: dejanje se vrši v sedanjosti pred nami, razloge in vzroke dejanja vidimo že v preteklosti, vrhu tega pa sklepamo iz dejanja na nadaljnji razvoj, na bodoče dogodke.

Razvidno je, da je dramatsko pesništvo kot plod omikanega razuma najbolj umetno izmed vseh panog pesništva. Kakor je po svojem nastanku, po vsebini in po obliki nekaka zveza epike in lirike, tako se je kot višek pesniške umetnosti in pesniškega napredka najbolj oddaljilo od naravnega preprostega ljudskega pesništva. Brez visoke kulture in socialnega blagostanja se ni mogla razvijati dramatika pri nobenem narodu. Kjerkoli pa je zacvetela ta umetnost, tam iščemo upravičeno in nahajamo nedvomno vse one pogoje v življenju, ki so bili zmožni, da so pospeševali in blagodejno vplivali na razvoj dramatike in ostalih najzlahtnejših umetnosti. Tako je bilo pri Indijah; tako je bilo, ko se je dvignilo grško meščanstvo k bogastvu in narodni samozavesti (krog 500 pr. Kr.); tako je bilo po reformaciji v 16. stoletju pri Romanih in deloma pri Germanih; ni pa bilo tako pri Slovanih, ki si ustvarjajo šele v novejši dobi pogoje za veličasten razvoj dramske umetnosti.

Beseda „drama“ je grškega izvora. Nastala je iz glagola „drao“ - delujem. Drama znači torej dejanje, delovanje, oziroma sliko dejanja. V imenu, ki je jako prikladno, se izraža že glavna zahteva dramatskega pesništva: dejanje naj se kaže in vrši pred nami.

Verovšku in Boršniku v spomin!

Dvoje naših najboljših dramskih umetnikov nam je v zadnjih letih požrl grob: Verovška in Boršnika, dva velika mojstra, ki sta postavila temelj slovenski igralski umetnosti.

Anton Verovšek je bil najkrepkejša in najstalnejša opora ljublj. dež. gledališča. V Ljubljani se je rodil v vojnem letu 1866, popustil umetno cvetličarstvo in z mladimi leti stopil na deske ljubljanske pozornice, ki so mu odslej pomenile življenje, ker ostal jim je zvest vse do prerane smrti: v Ljubljani je izdihnil v vojnem letu 1914 na dan 23. decembra.

Po skromnih diletantskih pričetkih, ki so pa odkrivali mnogo obetajoč igralski talent, je Boršnikov učenec Verovšek nastopil pot neprestanega umetniškega stremjenja. Ko se je povrnil iz Prage in z Dunaja z gledaliških študij, ki so mu razširile obzorje, si je v domovini z neprisiljeno, naravno igro in svojim zdravim in krepkim humorjem na mah pridobil splošno priljubljenost. S kreacijami Krpana, Mozola, Ježa — vlog, ki jih je Govekar prikril na njegovo impozantno figuro, in s svojo duhovito šegavostjo je Verovšek postal popularen, kakor dotlej še nobeden slovenski igralec. Toda to je baš bila njegova tragična usoda: bil je slaven — pa je živel bedno življenje, mogel je umetniško vstvarjati — pa je moral krpaniti... Težila so ga neprestano bremena materialnih skrbi, razodeval jih je malokomu, širša javnost ga je poznala le z njegove vesele in zabavne strani, ker Verovšek je na odru s svojo veselostjo čaral in varal občinstvo — in sebe. Vendar si je vselej ostal svest svoje prave umetniške sile in vedel je, da je občinstvo kakor razposajen otrok: dovzetno za najgrotesknejše burke, a mehko in sočutno za tragične momente. Ko je vtelesil voznika Henšla in potem Kremena in zamejskega sodnika, je slovenska javnost šele prav spoznala njegovo poglobitev v globino razbolele človeške duše in moč Verovškovega umetniškega vstvarjanja. Tak, kakor nam je zadnja leta živel kot junak mnogih svetovnih dram, tako visok bo živel Verovšek vedno v našem spominu.

Razun kratkega časa, prebitega na tržaškem odru, je Verovšek vso svojo, blizu 30-letno igralsko dobo posvetil ljublj. gledališču. Bil je izboren režiser, mnogo je storil tudi kot učitelj „Dram. šole“. Kakor nam je Boršnik vzgojil Verovška, tako se je na Verovškovo inicijativo posvetil igralski umetnosti Hinko Nučič, kateremu je bil Verovšek prvi učitelj.

Na 23. septembra 1919 je preminil drugi naš mojster Ignacij Boršnik, po katerega izgubi zeva doslej nenadomestljiva praznота. — „Rojen je bil l. 1858. v Cerkljah pri Kranju. V Ljubljani je dovršil nekaj razredov gimnazije in dva letnika učiteljskega. Potem se je posvetil gledališču, kjer je spočetka nastopal pod imenom Gorazd. Debitiral je 10. decembra 1892 v čitalnici v veseloigri „Svojeglavneži“. V onem času je smelo slov. dram.

društvo igrati v starem deželnem gledališču le dvakrat na mesec. To gledališče je 17. febr. 1887 pogorelo in slovenska drama, ki se je smela od 1883. leta vendar malo bolj svobodno kretati po njem, je bila navezana zopet samo na čitalnico. Novo gledališče je bilo dozidano šele 1892. leta. Za otvoritveno predstavo je priredil Borštnik Jurčičevo tragedijo „Veronika Deseniška“. On sam je govoril Funtkov prolog in igral vlogo plemiča Milana Vukašina. — Borštnik je bil umetnik, ki svojih vlog ni memoriral, temveč živel. Igral je vse. V svoji prvi dobi je bil celo izvrsten komik, v narodnih igrar je rad pel. Njegov „Revček Andrejček“ je nepozaben. Toda on je bil tudi prvi, ki je prinesel lbsna na slov. oder. To je bilo še v čitalnici. V njegovih rokah je oživela vsaka vloga. Vloge, ki jih je vstvarjal v Zagrebu, slovijo kot pravi kabinetni originali. Največji je bil v modernih psihološko-komplikiranih značajih. Zato je ljubil Strindberga in lbsna. Verze je nerad govoril, v klasični drami ni deloval z veseljem. Umetniška resnico-ljubnost in poštenost ga je varovala vse življenje pred patetičnostjo. V njegovi igri ni bilo nič izumetničenega. Vplival je neposredno in naravno in samo zategadelj tako silno, ker je bil resničen in velik umetnik. Njegov glas je bil prijeten in melodičen, njegov moški jok je porazil vsakogar s svojo pretresljivo istinitostjo. — Borštnik je vstrajal tudi kot pisatelj. Poleg lirčnih pesmi je spisal tudi nekaj dramatičnih del. V tisku je izšla samo njegova narodna igra v 3 dejanjih „Stari Ilija“. Izdala jo je založba Talija. Premiera je bila 16. nov. 1889. Leto prej je predelal novelo Dr. I. Tavčarja „Otok in struga“ v dramo-štiridejanko, ki je bila 19. febr. 1888 prvič vprizorjena. 1886 so igrali njegov komični prizor „Ponešrečena glavna skušnja“, 1891 pa njegovo dramatično šalo v enem dejanju „Ni moj okus“. — Ekspanziven, kot vsak pravi umetnik, se je skušal uveljaviti na raznih poljih. Koliko bi še vsvaril, koliko bi še koristil, da ga ni smrt z neusmiljeno roko ustavila na poti, ki si jo je začrtal.“ (Pavel Golia). — Borštnik je 11 let deloval v Ljubljani, 1894 pa se je preselil v Zagreb, kjer je ostal do leta 1919. Tu si je z znamenitimi kreacijami „Hamleta“, „Shyloka“, „Macbetha“, „Osvalda“, „Henšela“ in premnogih drugih velikih vlog od leta do leta pridobival nove lovorje. O njegovem ugledu in spoštovanju v Zagrebu priča v l. 1912 sijajno uspela proslava njegovega 30 letnega igralskega delovanja. Nastopil je v svoji priljubljeni vlogi mizarja Antona v Hebbelovi „Mariji Magdaleni“. Ob pričetku sezone 1919/20 ga je ljublj. gled. konzorcij povabil v Ljubljano, da prevzame vodstvo dramatične šole. Z veseljem se je odzval klicu ožje domovine, prišel je — in umrl.

Nimamo več Verovška, nimamo Borštnika; njunih talentov bogastvo od katerega sta nam toliko daval, smo zakopali v zemljo, ostal nam je le topel, hvaležen, nevgasen spomin in pa krepka zavest, da se vije pot slov. gledališkega razvoja v lepšo bodočnost, odkar sevata v zgodovini naše drame Ignacij in Tone, dva svetla Dioskura slov. igralske umetnosti.

Pohujšanje v dolini šentflorjanski.

Farsa v treh aktih. Spisal Ivan Cankar.

Pribijmo to: „Pohujšanje v dolini šentflorjanski“ je ostra, strupena, besna satira na slovenske literarne in umetniške razmere, in če priznavamo, da je pravična in zaslužena, bomo rekli, da je strašna. Cankarjev bič je škorpion, pa najsi pada v hiperbolah in parabolah, ali naravnost v premi črti, ki je umevna tudi povprečni bistrournosti. V „Pohujšanju“ je seveda vse simbolika; za vsem se skriva globlji zmisel: za nemoralnostjo Šentflorjančanov, za očetovstvom rodoljubov, za njih suženjskim kotavom, ki ga naposled naredo čudežni Jacinti v še bolj suženjski nestrpnosti, ki jih kmalu navda proti gospodstvu umetnika, in v himni sv. Alojzija, ki jo zapoje nazadnje v naivnem veselju nad odhodom Petra Kobarja, ki je prišel z Jacinto po svoje zmago-slavje in jih zapašča sredi svatbe, on, ki je vzkliknil že v drugem dejanju:

Za malo je umetniku,
da bi nad to golaznijo kraljeval!

Bila bi neumnost ali laž, če bi kdo rekel, da imajo biti osebe rodoljubov šentflorjanskih, osebe in ne personifikacije. V vseh, od prvega do zadnjega, se predstavlja pred vsem lenoba in za-bitost gotovega miljeja, in ne toliko tistih, ki molče, temveč tistih, ki govorijo, ker ne marajo ostati filozofi... Tista lenoba je to, tista ošabna in bedasta lenoba, ki si igra narod, igra družbo, igra kulturo, igra mecenatstvo in igra svoje dolžnosti do vsega tega: na mizi (pa) mora stati šampanjec.

(Ljub. Zvon XXVIII., str. 125).

Iv. Cankar:

Pohujšanje v dolini šentflorjanski.

Farsa v treh aktih. Ljubljana 1908.

Osebe in obrazi.

Krištof Kobar, imenovan Peter; umetnik in razbojnik. Njegov obraz je obrit, svetel in prijeten. Redi in debeli se od akta do akta. Tudi ob prvem nastopu, ko je še popotnik in rokovanjač, ni oblečen capinsko; kuštravo frizuro ima in pisano pentljo okoli vratu. Patetičen ni Peter nikoli; v vseh njegovih besedah, tudi v resnih, je ironija in humor; spozabi se edino v drugem aktu za en sam trenotek, pa se takoj vzdrami.

Jacinta, popotnica, družica njegova, je lepa brez primere. Ljubezniva, ljubeča, svojeglava, brezpokojna, vsegaželjna in vsega-sita ženska od frizure do šolnov. Tako je oblečena in take so njene kretnje, da je razumljivo poželjenje rodoljubov; ampak vsa njena koketnost ni hladno preiščljena, temveč izvira nezavedno iz polne ženske nature.

Župan je častivreden, debel in rdeč rodoljub; tudi v najnevarnejših trenutkih ne izgubi svoje spoštljivosti; njegova govorica razodeva in vsa njegova zunanost priča, da visoko drži bandero doline šentflorjanske. Kolikor je hinavščine v njem, je popolnoma nedolžna; on verjame, kar govori.

Županja je rejena, gospodovalna in nečimerna, še zmirom greha vredna.

Dacar, od vseh rodoljubov obsojeni grešnik doline šentflorjanske; suhljät je, rdečenos, vsaka njegova beseda je trnjeva, vsak pogled pravi: „Kaj misliš, da si ti kaj boljši? Poznam te!“ — Zato je njegov srd do Petra najgloblji in njegovo ponižanje najbolj groteskno.

Dacarka je suho, jezikavo babišče, ekspeditorica takisto.

Učitelj Šviligoj je po besedah Petrovih „čednost doline šentflorjanske“. On ne pozna grešnikov in jih ne sodi, zato ker sam ni grešnik; iskreno je rodoljuben, bogaboječ in nedolžen. V zunanosti svoji je šolmašter stare sorte; v smolasti črni suknji hodi, naočnike ima, njegova beseda je zmirom resna, modra in poučljiva.

Notar je izmed tistih notarjev, ki še tutam živé izza starodavnih časov, kandidatom v spotiko; spodoben in črno, nekoliko starinsko oblečen, živ paragraf, pod katerim se skrivajo tihi grehi, kakor spomini na mladost.

Štacunar, brkät in nekoliko zapit vaški oderuh, štacunarka, debela mati, cerkovnik, rejena obrita, sladkostna neroda, in debeli človek, vaški policist in živa postava — so znane figure.

Popotnik je zelo mlad človek; v drugem aktu popolnoma razcapan, v tretjem pa oblečen v preohlapien frak in v predolge hlače in po frizersko počesän.

Zlodej je najbolj podoben zanemarjenemu diurnistu; nekoliko šepa, kakor tradicija priča; dolg je in suh, globoko do beder mu padajo škrici. Njegov obraz, koščen in kozjebread, je zmirom kisel in zlovoljen; glas njegov, posebno v dialogih s Petrom, je plah in jokav.

Vrši se farsa v dolini šentflorjanski ob današnjih časih.

Iz gledališke pisarne. Uprava „Slov. nar. gledališča“ v Mariboru iskreno pozdravlja misel ljublj. odbora Udruženja igralcev SHS, da se postavi Verovšku in Borštniku spomenika v ljubljanskem dramskem gledališču. V ta namen uprizori 25. t. m. skupno z marib. pododborom Udruženja Cankarjevo farso „Pohujšanje v dolini šentflorjanski“; čisti prebitek te predstave se pridene dosedanji denarni zbirki za Verovškov in Borštnikov spomenik.

Za prihodnji teden se pripravljajo Parmove Amazonke.

Soloplesalka Sent M'ahese je nastopila v našem gledališču dne 20. novembra 1920, s sledečim sporedom: 1. Orožni ples in-

dijska melodija. 2. Egiptovski ples v templu. 3. Yaravi. Sestavil iz „Glasov ljudstev“ Friedenthal. 4. Boginja lune. Sestavil Capellen. 5. Ples iz „Belcazarjeve gostije“ od Sibelinsa. 6. Sijamsko božanstvo. 7. Arabeska. 8. Ples maske. W. pl. Bartels. 9. Ples Be-
duinov. M. Mündler.

Druga redna sezona „Slov. narod. gledališča v Mariboru“.

Nadaljevanje dosedanjih predstav:

23.	Dne 17. oktobra 1920:	I. Cankar: „Hlapci“. (Popoldne.) Izven abon.
24.	„ 17. „	„ : I. Cankar: „Kralj na Betajnovi“. (Zvečer.) Izv. ab.
25.	„ 19. „	„ : K. Schönherr: „Zemlja“. Ab. A-5.
26.	„ 20. „	„ : Anzengruber: „Samski dvor“. Ab. C-3.
27.	„ 21. „	„ : Brandon Tomas: „Charleyeva teta“. Izven abon.
28.	„ 23. „	„ : Shakespeare: „Sen kresne noči“. Izven abon.
29.	„ 24. „	„ : Gdč. Josette — moja žena“. (Pop.) Izven abon.
30.	„ 24. „	„ : „Španska muha“. (Zvečer.) Izven abon.
31.	„ 26. „	„ : Shakespeare: „Sen kresne noči“. Ab. A-6.
32.	„ 27. „	„ : Friderik Hebbel: „Marija Magdalena“. Ab. C-4.
33.	„ 28. „	„ : I. Vojnović: „Smrt majke Jugovića“. Izven abon.
34.	„ 30. „	„ : R. Heuberger: „Ples v operi“. Izven abon.
35.	„ 31. „	„ : „Španska muha“. (Pop.) Izv. abon.
36.	„ 31. „	„ : „Brat Martin“. (Zvečer.) Izven abon.

„Pohujšanje v dolini šentflorjanski“

Farsa v 3 aktih. Spisal Ivan Cankar. Režiser: Milan Skrbinšek.

Osebe:

Krištof Kobar, imenovan Peter, umetnik in razbojnik	Hinko Nučič
Jacinta, popotnica, družica njegova	Iva Šetinska
Zupan	Mario Šimenc
Zupanja	Štefa Dragutinovičeva
Dacar	Pavel Rasberger
Dacarka	Mila Voukova
Ekspeditorica	Slavica Mezgečeva
Učitelj Šviligoj	Rudolf Mikulič
Notar	Just Košuta
Stacunar	Ciril Velušček
Stacunarka	Katica Petkova
Cerkovnik	Josip Povh
Debeli človek, vaški policist	Ivan Gabrič
Popotnik	Rado Železnik
Zlodej	Milan Skrbinšek

Vrši se farsa v dolini šentflorjanski ob današnjih časih.

Vest uredništva: Da nam ostane kar največ prostora na razpolago, objavljali bomo odslej gledališki list samo za premijere. Za vse druge predstave pa bo vložila uprava pri razprodaji v gledališču gledališki letak.

Vest upravnštva: Cena posamezni številki „Zrnja“ 3 krone. Naroča se pri upravi gledališča v Mariboru.